

COP-un tarixi

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası (ing. Framework Convention on Climate Change, UN FCCC) atmosferdə istixana qazlarının konsentrasiyalarını sabitləşdirməklə “insanların iqlim sistemində təhlükəli müdaxiləsi” ilə mübarizə aparmaq üçün ölkələr arasında beynəlxalq müqavilədir.

Konvensiyanın mətni 1992-ci il aprelin 30-dan mayın 9-dək Nyu-Yorkda Hökumətlərarası Danışıqlar Komitəsinin iclası zamanı hazırlanmışdır. Konvensiya 9 may 1992-ci ildə qəbul edilmiş və 4 iyun 1992-ci ildə Rio-de-Janeyroda Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit və İnkişaf üzrə Konfransında (UNCED) imzalanmaq üçün açılmışdır. 12

iyun 1992-ci ildə 154 ölkə BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasını (UN FCCC) imzalamışdır, bu sənəd ratifikasiya edildikdən sonra imzalayan ölkələrin hökumətləri istixana qazlarının atmosferdəki konsentrasiyalarını azaltmağı öhdəsinə götürmüşdür.

Müqavilə 21 mart 1994-cü ildə qüvvəyə minmişdir. BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası həm də Almanyanın Bonn şəhərindəki BMT Kampusunda ofisləri olan, konvensiyanın fəaliyyətinə dəstək verməklə məsul Katibliyin adıdır. Katiblik öncə Cenevrədə olsa da, 1996-cı ildə Bonn şəhərinə köçmüşdür.

COP (Conference of the Parties; Tərəflərin Konfransı) 1995-ci ilin mart ayında Almanyanın Berlin şəhərində BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyası üzərində ali qərarların verilməsi üçün yaradılmış qurumdur. COP bu konvensiyanın ən üst qərarverici qurumudur və konvensiyaya tərəfdaş olan, onu ratifikasiya edən ölkələr (hazırda 198 ölkə) COP-da təmsil olunurlar. COP-un missiyası konvensiyadan irəli gələn tələblərin, tövsiyələrin icrasına nəzarət etməkdir. Bu tələblər əsasən qlobal istiləşmə tempini sənəkləmək, qlobal istiləşməyə məruz qalan ərazilərin adaptasiyasına dəstək olmaq və 2050-ci ilə qədər “0” – sıfır emissiyaya nail olmaqdır.

Hər il keçirilən konfransa (COP) rəhbərlik və ev sahibliyi BMT-nin 5 regional qrupunu (Afrika ölkələri, Asiya ölkələri, Latın Amerikasını və Karib ölkələri, Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələri, Qərbi Avropa və digər ölkələr) təmsil edən 198 ölkənin səsverməsi ilə seçilir.

Müqavilə imzalayan dövlətlərin üç kateqoriyası üçün müxtəlif məsuliyyətlər müəyyən edilib. Bu kateqoriyalar inkişaf etmiş ölkələr, xüsusi maliyyə öhdəlikləri olan inkişaf etmiş ölkələr və inkişaf etməkdə olan ölkələrdir. Əlavə 1-ə daxil edilmiş ölkələr əsasən inkişaf etmiş ölkələr blokudur (ABŞ, Avstraliya, Kanada, Avropa İttifaqı). Lakin onların arasında iqtisadiyyatı inkişaf etməkdə olan ölkələr də vardır (Türkiyə, Rusiya, Xorvatiya).

Əlavə I ölkələri istixana qazlarının antropogen emissiyalarını məhdudlaşdırmaqla iqlim dəyişikliyinə yumşaldılmasına dair milli siyasətlər qəbul etməyə və müvafiq tədbirlər görməyə, habelə ayrı-ayrılıqda və ya birlikdə 1990-cı il emissiya səviyyələrinə görə atılan addımlar haqqında hesabat verməyə çağırılır. Xüsusi maliyyə öhdəlikləri olan inkişaf etmiş ölkələr Əlavə II ölkələri adlanır. Əlavə II

ölkələri Monreal protokolu ilə nəzarət olunmayan bütün istixana qazları üçün mənbələr üzrə emissiyalarının milli inventarlarını hazırlamaq və onların udma qurğuları vasitəsilə atılması öhdəliyinə əməl etmək istiqamətində inkişaf etməkdə olan ölkələrin çəkdiyi xərcləri ödəmək üçün yeni və əlavə maliyyə resursları təqdim etməyə çağırılır. Bundan sonra inkişaf etməkdə olan ölkələrdən öz inventarlarını BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının (UNFCCC) katibliyinə təqdim etmələri tələb olunur.

Konvensiyanın tərəfdarları iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə irəliləyişi qiymətləndirmək üçün 1995-ci ildən etibarən hər il keçirilən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri Konfranslarında (COP) görüşürlər.

COP 1997-ci il Kioto Protokolu və 2015-ci il Paris Sazişi kimi əsas beynəlxalq müqavilələr üzrə danışıqlar üçün forum olmuşdur. Bu sənədlər istixana qazları emissiyalarının azaldılması və baş verən iqlim dəyişmələrinə uyğunlaşma istiqamətində mühüm addımlardır.

2024-cü ilin noyabrında Azərbaycanda keçirilən COP29 iqlim fəaliyyətini sürətləndirmək və Paris Sazişinin məqsədlərinə nail olmaq üçün tarixi görüş hesab olunur.

Kioto Protokolu

Kioto Protokolu 1997-ci il dekabrın 11-də Yaponiyanın Kioto şəhərində qəbul edilib və 2005-ci il fevralın 16-da qüvvəyə minib. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisin 18 iyul 2000-ci il tarixli Qərarı ilə bu Protokola qoşulub.

Kioto Protokolu qlobal istiləşməyə səbəb olan istixana qazlarının atmosferə tullantılarını məhdudlaşdırır.

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasına əlavə olan Kioto Protokolu üzrə istilik effekti yaradan qazların azaldılmasına dair öhdəliklərin yerinə yetirilməsinin birinci mərhələsi (2008-2012-ci illər) başa çatdıqdan sonra 2012-ci ildə Doha şəhərində 18-ci Tərəflər Konfransında Kioto Protokolunun ikinci mərhələsi (2013-2020-ci illər) üzrə Doha əlavəsi qəbul edilib.

Doha Düzəlişi

8 dekabr 2012-ci il tarixində Qətərin paytaxtı Dohada Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "İqlim dəyişmələri haqqında" Çərçivə Konvensiyasına dair Kioto Protokoluna Doha Düzəlişi 2013-cü ildən başlayaraq 2020-ci ilə qədər davam edən ikinci öhdəlik müddəti üçün qəbul edilmişdir.

28 oktyabr 2020-ci il tarixində 147 ölkə razılıq sənədlərini təqdim etmişdir və bununla da Doha Düzəlişinin qüvvəyə minməsi üçün 144 təsdiq sənədinə nail olundu. Dəyişiklik 31 dekabr 2020-ci il tarixindən qüvvəyə minib.

Dəyişikliyə aşağıdakılar daxildir:

1 yanvar 2013-cü ildən 31 dekabr 2020-ci il tarixinədək ikinci öhdəlik dövründə öhdəlik götürməyə razılaşan Kyoto Protokolunun 1 nömrəli Əlavəsinə daxil edilən Tərəflər üçün yeni öhdəliklər;

Tərəflərin ikinci öhdəlik dövründə hesabat verməli olduğu “İstixana effekti yaradan qazlar” başlıqlı yenidən işlənmiş siyahı; Və

Kyoto Protokolunun bir neçə maddəsinə birinci öhdəlik müddətinə aid olan və ikinci öhdəlik müddəti üçün yenilənməli olan məsələlərə xüsusi istinad edən düzəlişlər.

Birinci öhdəlik müddətində 37 sənayeləşmiş və keçid dövrünü yaşayan ölkə və Avropa Birliyi istixana qazı emissiyalarını 1990-cı il səviyyəsindən orta hesabla beş faiz aşağı azaltmağı öhdəsinə götürdü. İkinci öhdəlik müddətində Tərəflər 2013-cü ildən 2020-ci ilə qədər səkkiz illik dövr ərzində istixana qazları emissiyalarını 1990-cı il səviyyəsindən ən azı 18 faiz aşağı azaltmağı öhdələrinə götürdülər; lakin ikinci öhdəlik müddətində Tərəflərin tərkibi birincidən fərqlənir.

Kioto protokoluna Doha düzəlişi 14 aprel 2015-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi tərəfindən ratifikasiya edilmişdir.

Yaşıl İqlim Fondu

Yaşıl İqlim Fondu qlobal iqlim dəyişmələrindən yaranan problemlərə qarşı mübarizədə inkişaf etməkdə olan ölkələrə maliyyə dəstəyi vermək üçün yaradılmışdır. Fond BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının maliyyə mexanizmi kimi fəaliyyət göstərir və mütəmadi olaraq bu Konvensiyanın Tərəflər Konfransına hesabat verir. Yaşıl İqlim Fondu Tərəflər Konfransının (COP) XVI sessiyasında təsis edilmişdir. 2015-ci ildən fəaliyyət göstərən Fond indiyədək 43 ölkədən (o cümlədən 8 inkişaf etməkdə olan ölkədən), həmçinin maliyyə müstəqilliyi olan bəzi şəhər və regionlardan 10,3 milyard ABŞ dolları ekvivalentində maliyyə vəsaiti səfərbər etmişdir.

2018-ci ilin fevral ayından etibarən BMT-nin İnkişaf Proqramının Azərbaycanadakı Nümayəndəliyi Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə “Azərbaycanın Yaşıl İqlim Fondu ilə Əməkdaşlığına Hazırlığı” layihəsini icra etməyə başlamışdır. Layihənin məqsədi Azərbaycanı Yaşıl İqlim Fondu ilə əməkdaşlığa hazırlamaq, Azərbaycanda adaptasiya və mitiqasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi istiqamətində bilik və bacarıqları artırmaqdır.

Paris sazişi

Paris sazişi iqlim dəyişikliyi ilə bağlı beynəlxalq müqavilədir. 2015-ci ildə qəbul edilmiş saziş iqlim

dəyişikliyin azaldılması, uyğunlaşma və maliyyə məsələlərini əhatə edir. Paris sazişi 2015-ci ildə Fransanın paytaxtı Paris yaxınlığında BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransında 196 tərəf tərəfindən müzakirə edilib. Paris sazişi 2016-cı il aprelin 22-də (Yer Günü) BMT-nin Nyu-Yorkdakı Baş Qərargahında keçirilən mərasimdə imzalanmaq üçün açılıb. Avropa İttifaqı sazişi ratifikasiya

etdikdən sonra, 4 noyabr 2016-cı il tarixində qüvvəyə minməsi üçün dünyanın bir çox ölkəsi ratifikasiya etmişdir.

2023-cü ilin fevralına olan məlumata görə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının (UN FCCC) 195 üzvü sazişin tərəfdarıdır. Müqaviləni ratifikasiya etməyən UN FCCC-nin üç üzv dövlətindən yeganə əsas emissiya edən İrandır. ABŞ 2020-ci ildə sazişdən çıxsa da, 2021-ci ildə yenidən sazişə qoşuldu.

Paris sazişinin uzunmüddətli temperatur hədəfi orta qlobal temperatur artımını sənayedən əvvəlki səviyyədə 2 °C (3.6 °F) çox aşağı saxlamaq və üstünlük verilən artımı 1.5 °C-ə qədər (2.7 °F) məhdudlaşdırmaqdır. Emissiyalar mümkün qədər tez azaldılmalı və XXI əsrin ortalarında xalis sifıra çatmalıdır. Qlobal istiləşmənin 1,5 °C-nin altında qalması üçün, 2030-cu ilə qədər emissiyaların təxminən 50% azaldılması lazımdır. Bu, hər bir ölkənin milli olaraq müəyyən edilmiş töhfələrinin məcmusudur.

Paris Sazişi Milli Məclis tərəfindən 28 oktyabr 2016-cı ildə ratifikasiya edilmişdir. Saziş ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikası özünün Nəzərdə Tutulan Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Töhfələr (INDC) üzrə sənədini 2015-ci ilin oktyabr ayında Konvensiya katibliyinə təqdim etmiş və qlobal iqlim dəyişmələrinin qarşısının alınması təşəbbüslərinə özünün töhfəsi olaraq 1990-cı baza ili ilə müqayisədə 2030-cu ilə istilik effekti yaradan qazların emissiyalarının səviyyəsində 35% azalmanı hədəf kimi götürmüşdür.

Qlazqo İqlim Paktı

COP26 31 oktyabr - 12 noyabr 2021-ci il tarixlərində Şotlandiyanın Qlazqo şəhərində keçirilib.

Konfransda təhlükəli iqlim dəyişikliyinə qarşısının alınmasına yönəlmiş “Qlazqo İqlim Paktı” razılaşması əldə olunub.

Paktda qlobal istiləşməni 1,5 dərəcə Selsi səviyyəsində saxlamaq, kömürdən istifadəni məhdudlaşdırmaq, yoxsul ölkələrə maliyyə yardımını artırmaq kimi məsələlər qeyd olunub. Bu Pakt istixana

qazları üçün qalıq yanacaq olan kömürün azaldılmasını açıq şəkildə planlaşdıran ilk iqlim sazişidir.

Konfrans zamanı kömürdən istifadəni dayandırmaq vəd olunsa da, Hindistanın buna qarşı çıxması ilə kömürdən mərhələli şəkildə imtina qərarı qəbul olunub.

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransları planetin iqliminin vəziyyətinin müzakirə edildiyi ən böyük və ən mühüm illik görüşlərdir.